

Par Jāņa Mediņa operu "Uguns un nakts"

No Raiņa priekšvārda lugas "Uguns un nakts" izdevumam

Uz "U. u. N." apstrādāšanu ierosināja sacensības izsludināšana operas tekstam 1903. gadā, kad tikko pārbraucu no trimdas. Minēšu tūliņ, ka šinī sacensībā es pazaudēju; uzvarētājs bija kāds kungs, kura vārdu es neatminu; citi to laikam arī neatmin. Temats bij dots: viela ņemama no latviešu teikām; bij aizrādīts sevišķi uz Pumpura apstrādāto Lāčplēša teiku. Manai iedzimtai dabai bija pa prātam, ka varēšu paveikt lielu darbu īsā formā, jo operas libretam jau jābūt īsam. Tā es stājos pie darba un pēc dažiem izkaisītiem skatiem, kuri sacerēti tāpat izkaisītās vietās: jūrmalā, Jelgavā, šur tur pa ceļam, visu pirmo cēlienu uzrakstīju itin āsi, divās dienās – atkal citā vietā – šoreiz Daugavpilī. Pirmo laiku pēc pārbraukšanas mēs, bijušie trimdenieki, nebūt nevarējām justies drošībā savā dzimtenē – nevarēja jau izvairīties no sapulcēm un konferencēm, kuras visas skaitījās par aizliegtām. Tā nācās doties uz Daugavpili. Neviens laikam neiedomāsies, ka lepnā, skaistā Spidola pirmo reizi parādījās netirā, mazā, neuzkoptā viesnīcas istabiņā Daugavpilī; bet to varēs gan katrs iedomāties, ka mēs abi jau par divām dienām steidzāmies prom no šīs vietas.

No Raiņa dienasgrāmatas 7.1.21.

– Lamberts, Skulme, Mediņš. Runājām par "Uguni un nakti". Lai es sakot, ko gribot izvest. Es saku: – Viss, kas sakāms, ir izsacīts drāmā. Lai viņi saka no savas puses. Sākām apspriest. Ievadu arī izrādīs. Mediņa kompozīciju "Pāri upei" dziedās. Dziedātāju spundēs orķestri. Ja redzams būtu, tad gājienu nevajadzētu. Kur mēness tiltu met – tur ies gājieni cauri un katra persona būs apspidēta, ies un vēlāk pazudīs.

Pa gājiena laiku to dziesmu dziedās. 1. cēliens lai uzsver tautisko. Pretstats starp reālo un tautisko. Velni no 3 vietām nāks ārā. Velna duršana bez lēkāšanas. Parādība neies.

"Uguni un nakti" raganu augšā braukšanu ņems, bet vajadzīgs bez kāpšanas iztaisīt. 2. cēlienā galvenās grūtības – zvēru un augu kustēšanās aiz stikla sienas. Pils uzcelšana uz prospekta. 3. cēliens viegls. Priekškars, Rīgu rādot, jālaiž plašs. 4. c. krāsas, kā priekšā rakstīts sižetā, – izdevīgas. Skatuve 3 dziļumos. 2. plānā liela ābele un klints aka spīdošām malām. Ābelē stāvēs Spidola. 3. dziļumā – dziru skats. 5, bez grūtībām. Ciņas vieta – paaugstināta. Kaktiņš 75 reizes gāzies, "Uguni un nakti" kritis, bet atkal celsies. Uzvedīs maijā. Skulmem – priekš dekorācijām vajaga 3½ mēnešus. Mediņam – kompozīcijai – 7 gadus. Notes briesmīgi daudz maksā. Aspazija arī piedalās pie apspriedes.

No Jāņa Sudrabkalna recenzijas par operas "Uguns un nakts" pirmās redakcijas otrās daļas pirmizrādi 1921. gada 8. decembrī (pirmā daļa tika pirmizrādīta tā paša gada 26. maijā)

Divvakaru operas un drāmas ir publikai pagrūtāk kožami rieksti. Sevišķi modernam cilvēkam, kas ilgojas pēc noslēgtas ainas, ar kuru var tikt galā vienā reizē. Tāpēc šoreiz nevietā Mediņa pietāte pret lielā dzejnieka ritmaino dramatisko poēmu. .. "Uguns un nakts" dziļie domu dialogi, ritmiskās lokanās strofas tak pa-

liek grāmatai un teātrim, priekš operas vajaga pusi, vismaz pusi nostrīpot. Rainis pats (ne jau kāds svešs) to varētu izdarīt, nekaitējot ar šo ekonomiju neko "Uguns un nakts" literārajai idejai. .. Sarežģītā un bagātā "Uguns un nakts" partitūra prasa lielākas iedziļināšanās un vairākkārtējas noklausīšanās, lai pilnam varētu uzņemt viņas daudzstaraino gaismu. .. Ļoti interesantas Mediņa vokālās līnijas; tikai brīžiem, uz augšu un leju staigādams pa Raiņa filozofijas trepēm, tās paliek nogurdinošas. Tāpat kā Vāgners, Mediņš neželē savus dziedātājus. Ādolfam Kaktiņam tas, zināms, nekas; kā senais Arions viņš izpeld malā no Mediņa bangojošās partitūras. Bet jau Brehmane-Štengēle Nāves salā nogura, tik ilgi ar Kaktiņu sarunājoties. Un daži mazāku lomiņu veidotāji kā metās orķestra jūrā, tā i neznira vairs ārā, palika tikai vārdi uz programmas.

No Raiņa dienasgrāmatas 22.1.24.

Guļu ilgi, domāju par runu Bērziņa jubilejā. 4 uz saeimu, līdz 9. Brunīts, lai runānot 20 gadu part[ijas] jubilejā aprīlī, būšot ārzemnieki. Višņa, lai runānot 26. janv ar Bastjānu un Cielēnu. Gulbis aicina Asp. uz Valku martā. Eliass, lai dodot dzejoļus "S. d.". Uz Operu: Meļņikovs: kā inscenēt "U. u. N.". Rit jāiet uz mēģinu. M[eļņikovs] inscenēs labi, kaut gan dekorācijas paliek tās pašas. Dzīvāks, vairāk fantāzijas.

No Raiņa dienasgrāmatas 28.1.24.

Ceļos 8, vingroju, plānoju, ½ izbraucu uz teātri, sēde budžetkomisijā, nenāk priekšā teātra lieta, pieprasu un dabonu no Mediņa zīmi, ka maksā man 4% par "U. u. n." izrādēm.

No Raiņa dienasgrāmatas 2.2.24.

Uz teātri. "M[ušu]. ķ[ēņiņš]." neejot. Freinbergim nododa pašportreju – dzejoli. Bijis zviedru virsnieks Mellins par aģentu putekļu sūcējiem. Atnāk Olga. Uz mājām. Vakarā uz operu: "U. u. n." jaunizrāde, izmests 3. cēliens, revolūcija laukā, nu visiem patīk. Bēdīgi ap dūšu, arī Mediņš nožēlo, pēc simts gadiem izlietošot. M. kundze laipna, bet laipnāka ar Vētru, vēlāk mani slavē. Izsauca Mediņu, 3 reizes, Meļņikovs līdzī, mani neaicina, es vairs nevajdzīgs.

No Jāņa Zālīša recenzijas par "Uguns un nakts" otrās redakcijas pirmizrādi 1924. gada 2. februārī

Mūziķis gan no šīs [isināšanas] operācijas sajūtīs zaudējumu, bet vienkāršs klausītājs laikam tomēr zināmu atvieglojumu. Visumā, jāatzīst, svītrojumi izdarīti ļoti veikli, ja ievēro tās lielās neērtības, kas ar ko neatvairāmi šāds darbs saistīts. Kā ievērojamu muzikālu zaudējumu jūtam vispirms "Prologa" pilnīgu svītrojumu, kas pirmajā redakcijā tik labi mūs ievadīja gaidāmo pārdzīvojumu sfērā. Skaistas lappuses nozudušas arī otrajā cēlienā, (...). Sakarā ar to ciņas skatā trūkst kāpinājuma. .. Ar agrākā visa trešā cēliena svītrošanu dramatiskā ziņā operai ļaunuma padarīts mazāk. Toties muzikālā ziņā šā cēliena amputācija nesusi operai jo prāvus zaudējumus. Bet kompromiss bijis vajadzīgs. Ko darīt, ja cietējas lomā šeit mūzika! Īsinājumiem Nāves salā, tāpat arī pēdējā cēlienā, var piekrist ar vieglāku sirdi.